

# Mantinely pro podnikatelské aktivity vymezené v Lisabonské smlouvě a Listině základních práv EU

**PhDr. Jiří Malý, Ph.D.**

ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.

Vědeckopopularizační seminář  
**Potenciální ekonomické a sociální účinky vyplývající  
z Lisabonské smlouvy pro členské státy EU**

Brno, 7. května 2010

*Tento seminář je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ



# Lisabonská smlouva: podpora, nebo omezení trhu?

## Lisabonská smlouva

- Základní institucionální rámec pro fungování Evropské unie
- Základní institucionální rámec pro fungování firem na trhu Evropské unie
- V různých oblastech v různé míře nastavuje mantinely pro podnikatelské aktivity firem
- Vznikla sice jako náhrada za neschválenou Smlouvu o Ústavě pro Evropu, avšak přejala velkou část ustanovení evropské ústavy
- Proto na sebe začala vázat podobné kontroverzní reakce jako neschválený návrh Smlouvy o Ústavě pro Evropu
- **Námitky vůči Lisabonské smlouvě** i evropské ústavě přicházely ze dvou protilehlých pólů:
  - **posílení regulace**, další harmonizace pravidel mezi členy EU, **méně prostoru pro svobodné rozhodování** účastníků trhu
  - **podpora extrémního neoliberalismu, laissez-faire**, volného trhu na úrovni EU, oslabení sociálního rozměru tržní ekonomiky

## Lisabonská smlouva: podpora, nebo omezení trhu?

- *„Formulačně se v Ústavě posiluje důraz na harmonizaci podmínek pro podnikání, včetně daňových podmínek. Nejasné a obecné formulace vzbuzují obavy, že se tím otevírá Unii cesta k dalšímu sjednocování daní ve jménu fungování hospodářské soutěže, bez práva veta pro nesouhlasící členy. Pro hospodářsky méně vyspělé země by další sjednocování daní znamenalo ohrožení jejich konkurenceschopnosti... Podobné nebezpečí hrozí i v sociální oblasti, ať už jde o ustanovení v oblasti vnitřního trhu, nebo o články samostatné části Ústavy, věnované sociální politice... Velmi závažná je hrozící ztráta práva veta: Radě ministrů se dává právo jednomyslným rozhodnutím zařadit do rozhodování kvalifikovanou většinou i minimální požadavky v oblasti sociálního zabezpečení a sociální ochrany pracovníků. Pro ekonomicky slabší státy by zavedení „minimálních požadavků“ mohlo vést ke zvýšení nákladů na pracovní sílu a tím ke ztrátě konkurenceschopnosti.“*

Stanislava Janáčková, poradkyně prezidenta ČR:  
Evropská ústava omezuje pravomoci členských států,  
in: Návrh evropské ústavy s komentáři, CEP, publikace č. 28/2003

## Lisabonská smlouva: podpora, nebo omezení trhu?

- *„Smlouva o Ústavě pro Evropu řadí extrémní neoliberalismus, laissez-faire, svobodnou tržní ekonomiku, založenou na přeshraničním volném pohybu zboží, služeb, kapitálu a práce, a monetaristickou hospodářskou politiku mezi ústavní zásady. Tyto principy vyhovují obzvláště nadnárodním firmám se sídlem v EU... Jako jeden z cílů EU Ústava stanoví vytvořit vysoce konkurenceschopné sociálně tržní hospodářství, ale nikde nedefinuje pojem „sociálně tržní“, který je převzat z německé ústavy, a nikde ani nenaznačuje, že by mělo jít o něco jiného než o zvýšení konkurenceschopnosti. Tyto ideologické cíle a hodnoty Smlouvy o Ústavě pro Evropu se pokouší zúžit zásadní politické volby společnosti na neomezenou budoucnost tak extenzivním způsobem, jak to nedělá žádná jiná moderní ústava... Ústava EU se přihlašuje k ekonomickému systému založenému na extrémní neoliberální ideologii a chce ho stanovit jako ústavní imperativ pro všech 450 milionů Evropanů.“*

Anthony Coughlan, profesor na Trinity College, Dublin:  
Analýza Smlouvy o Ústavě pro Evropu, která Evropskou unii přeměňuje  
v evropský stát, in: Řekneme své ano nebo ne evropské ústavě, CEP, 2005

# Omezení pro firmy vyplývající z Lisabonské smlouvy

Podnikatelské aktivity musí být v souladu s hodnotami EU

Článek 2 Smlouvy o EU:

- Evropská unie je založena na těchto hodnotách:
  - úcta k lidské důstojnosti,
  - svoboda,
  - demokracie,
  - rovnost,
  - právní stát a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin.
- Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se
  - pluralismem,
  - nepřípustností diskriminace,
  - tolerancí,
  - spravedlností,
  - solidaritou,
  - rovností žen a mužů.

# Omezení pro firmy vyplývající z Lisabonské smlouvy

Podnikatelské aktivity musí být v souladu s cíli EU

Článek 3 Smlouvy o EU:

- Evropská unie usiluje o:
  - udržitelný rozvoj,
  - vysoce konkurenceschopné sociálně tržní hospodářství směřující k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku,
  - vysoký stupeň ochrany a zlepšování kvality životního prostředí,
  - boj proti sociálnímu vyloučení a diskriminaci.
- Evropská unie podporuje:
  - sociální spravedlnost a ochranu,
  - rovnost žen a mužů,
  - mezigenerační solidaritu,
  - ochranu práv dětí,
  - hospodářskou, sociální a územní soudržnost a solidaritu mezi členskými státy.

# Omezení pro firmy vyplývající z Lisabonské smlouvy

Podnikatelské aktivity musí být v souladu s pravidly hospodářské soutěže EU

Článek 101 Smlouvy o fungování EU:

- S vnitřním trhem EU jsou neslučitelné, a proto zakázané, veškeré dohody mezi podniky, rozhodnutí sdružení podniků a jednání ve vzájemné shodě, které by mohly ovlivnit obchod mezi členskými státy a jejichž účelem nebo důsledkem je vyloučení, omezení nebo narušení hospodářské soutěže na vnitřním trhu, zejména ty, které:
  - přímo nebo nepřímo určují nákupní nebo prodejní ceny a jiné obchodní podmínky,
  - omezují nebo kontrolují výrobu, odbyt, technický rozvoj nebo investice,
  - rozdělují trhy nebo zdroje zásobování,
  - uplatňují vůči obchodním partnerům rozdílné podmínky při plnění stejné povahy, čímž jsou někteří partneři znevýhodněni v hospodářské soutěži,
  - podmiňují uzavření smluv tím, že druhá strana přijme další plnění, která ani věcně, ani podle obchodních zvyklostí s předmětem těchto smluv nesouvisejí.

# Omezení pro firmy vyplývající z Lisabonské smlouvy

Podnikatelské aktivity musí být v souladu s pravidly hospodářské soutěže EU

Článek 102 Smlouvy o fungování EU:

- S vnitřním trhem EU je neslučitelné, a proto zakázané, pokud to může ovlivnit obchod mezi členskými státy, aby jeden nebo více podniků zneužívaly dominantního postavení na vnitřním trhu nebo na jeho podstatné části. Zneužívání může spočívat především:
  - v přímém nebo nepřímém vynucování nepřiměřených nákupních nebo prodejních cen nebo jiných nerovných obchodních podmínek,
  - v omezování výroby, odbytu nebo technického vývoje na úkor spotřebitelů,
  - v uplatňování rozdílných podmínek vůči obchodním partnerům při plnění stejné povahy, čímž jsou někteří partneři znevýhodňováni v hospodářské soutěži,
  - v podmiňování uzavření smluv tím, že druhá strana přijme další plnění, která ani věcně, ani podle obchodních zvyklostí s předmětem těchto smluv nesouvisejí.



# Omezení pro firmy vyplývající z Lisabonské smlouvy

Podnikatelské aktivity musí být v souladu s pravidly hospodářské soutěže EU

Článek 107 Smlouvy o fungování EU:

- S vnitřním trhem EU jsou neslučitelné, pokud mohou ovlivnit obchod mezi členskými státy, jakékoli státní podpory, které narušují nebo mohou narušit hospodářskou soutěž tím, že zvýhodňují určité podniky nebo určitá odvětví výroby.
- Z pravidla o neslučitelnosti státní podpory s ochranou hospodářské soutěže existují výjimky, které ho změkčují.
- S vnitřním trhem jsou nebo mohou být slučitelné podpory:
  - sociální povahy poskytované individuálním spotřebitelům,
  - určené k náhradě škod způsobených přírodními pohromami nebo jinými mimořádnými událostmi,
  - napomáhající hospodářskému rozvoji oblastí s mimořádně nízkou životní úrovní nebo s vysokou nezaměstnaností,
  - napomáhající uskutečnit významný projekt společného evropského zájmu nebo napravit vážnou poruchu v hospodářství některého členského státu,
  - určené na pomoc kultuře a zachování kulturního dědictví.

# Omezení pro firmy vyplývající z Lisabonské smlouvy

Podnikatelské aktivity musí být v souladu s požadavky EU v oblasti sociální politiky

Článek 151 Smlouvy o fungování EU:

- Evropská unie a členské státy jsou si vědomy základních sociálních práv, jak jsou stanovena v:
  - Evropské sociální chartě podepsané v Turínu dne 18. října 1961,
  - Chartě Společenství základních sociálních práv pracovníků z roku 1989.
- Jejich cílem je:
  - podpora zaměstnanosti,
  - zlepšování životních a pracovních podmínek,
  - přiměřená sociální ochrana,
  - sociální dialog,
  - rozvoj lidských zdrojů za účelem trvale vysoké zaměstnanosti,
  - boj proti vyloučením.

# Omezení pro firmy vyplývající z Lisabonské smlouvy

Podnikatelské aktivity musí být v souladu s požadavky EU v oblasti sociální politiky

Článek 153 Smlouvy o fungování EU:

- Sociální politika zůstává v kompetenci členských států a Evropská unie může pouze podporovat a doplňovat jejich činnost. Evropský parlament a Rada mohou směrnicemi stanovit minimální požadavky, které se uplatní postupně s přihlédnutím ke stávajícím podmínkám a technickým předpisům jednotlivých členských států, v následujících oblastech:
  - ochrana zdraví a bezpečnosti pracovníků,
  - pracovní podmínky,
  - sociální zabezpečení a sociální ochrana pracovníků,
  - ochrana pracovníků při skončení pracovního poměru,
  - informování pracovníků a konzultace s nimi,
  - zastupování a kolektivní obrana zájmů pracovníků a zaměstnavatelů,
  - zapojení osob vyloučených z trhu pracovních příležitostí,
  - rovnost příležitostí mezi muži a ženami na trhu práce a rovné zacházení na pracovišti.

# Omezení pro firmy vyplývající z Lisabonské smlouvy

Podnikatelské aktivity musí být v souladu s požadavky EU na ochranu životního prostředí

Článek 191 Smlouvy o fungování EU:

- Politika EU v oblasti životního prostředí přispívá ke sledování následujících cílů:
  - zachování, ochrana a zlepšování kvality životního prostředí,
  - ochrana lidského zdraví,
  - uvážlivé a racionální využívání přírodních zdrojů,
  - podpora opatření na mezinárodní úrovni určených k řešení regionálních a celosvětových problémů životního prostředí a zejména boj proti změně klimatu.
- Politika EU je zaměřena na vysokou úroveň ochrany životního prostředí, přičemž přihlíží k rozdílné situaci v jednotlivých regionech Unie. Je založena na zásadách obezřetnosti a prevence, odvracení ohrožení životního prostředí především u zdroje a na zásadě „znečišťovatel platí“.
- Při přípravě politiky v oblasti životního prostředí EU přihlíží k dostupným vědeckým a technickým údajům.

# Omezení pro firmy vyplývající z Lisabonské smlouvy

Podnikatelské aktivity musí být v souladu s požadavky EU na ochranu životního prostředí

## Článek 192 Smlouvy o fungování EU:

- Evropský parlament a Rada mohou legislativním postupem vymezit činnosti EU k naplnění cílů v oblasti životního prostředí, mimo jiné v následujících oblastech:
  - předpisy fiskální povahy,
  - územní plánování,
  - hospodaření s vodními zdroji,
  - využívání půdy,
  - opatření významně ovlivňující volbu členského státu mezi různými energetickými zdroji a základní skladbu jeho zásobování energií.
- Politiku v oblasti životního prostředí financují a provádějí členské státy. Plynou-li pro ně z opatření EU neúměrné náklady, mohou získat dočasnou výjimku nebo podporu z Fondu soudržnosti.

## Článek 193 Smlouvy o fungování EU:

- Členské státy mohou zavádět a uplatňovat přísnější opatření na ochranu životního prostředí, než jaká jsou přijata na úrovni EU.

# Omezení pro firmy vyplývající z Listiny základních práv EU

Podnikatelské aktivity v EU nesmí poškozovat důstojnost a integritu lidské osobnosti

## Článek 3 Listiny základních práv EU:

- Každý má právo na to, aby byla respektována jeho fyzická a duševní nedotknutelnost.
- V lékařství a biologii se musí dodržovat mimo jiné:
  - zákaz eugenických praktik, zejména těch, jejichž cílem je výběr lidských jedinců,
  - zákaz využívat lidské tělo a jeho části jako takové jako zdroj finančního prospěchu,
  - zákaz reprodukčního klonování lidských bytostí.

## Článek 5 Listiny základních práv EU:

- Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví.
- Od nikoho se nesmí vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce.
- Obchod s lidmi je zakázán.

# Omezení pro firmy vyplývající z Listiny základních práv EU

Podnikatelské aktivity v EU musí respektovat svobodu shromažďování a sdružování a právo na vlastnictví

## Článek 12 Listiny základních práv EU:

- Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružovat se s jinými na všech úrovních, zejména pokud jde o záležitosti politické, odborové či občanské, což zahrnuje právo každého zakládat na ochranu svých zájmů odbory a vstupovat do nich.

## Článek 17 Listiny základních práv EU:

- Každý má právo vlastnit zákonně nabytý majetek, užívat jej, nakládat s ním a odkazovat jej.
- Nikdo nesmí být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu, v případech a za podmíněk, které stanoví zákon, a při poskytnutí spravedlivé náhrady v přiměřené lhůtě.
- Užívání majetku může být upraveno zákonem v míře nezbytné z hlediska obecného zájmu.
- Duševní vlastnictví je chráněno.

# Omezení pro firmy vyplývající z Listiny základních práv EU

Podnikatelské aktivity v EU musí respektovat zásadu rovnosti a právo na kolektivní vyjednávání

## Článek 23 Listiny základních práv EU:

- Rovnost žen a mužů musí být zajištěna ve všech oblastech včetně zaměstnání, práce a odměny za práci.

## Článek 26 Listiny základních práv EU:

- EU uznává a respektuje právo osob se zdravotním postižením na opatření, jejichž cílem je zajistit jejich nezávislost, sociální a profesní začlenění a jejich účast na životě společnosti.

## Článek 28 Listiny základních práv EU:

- Pracovníci a zaměstnavatelé či jejich příslušné organizace mají v souladu s právem EU a vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi právo sjednávat a uzavírat na vhodných úrovních kolektivní smlouvy a v případě konfliktu zájmů vést kolektivní akce na obranu svých zájmů, včetně stávky.



# Omezení pro firmy vyplývající z Listiny základních práv EU

Podnikatelské aktivity v EU musí respektovat práva pracovníků

## Článek 30 Listiny základních práv EU:

- Každý pracovník má v souladu s právem EU a s vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi právo na ochranu před neoprávněným propuštěním.

## Článek 31 Listiny základních práv EU:

- Každý pracovník má právo na pracovní podmínky respektující jeho zdraví, bezpečnost a důstojnost.
- Každý pracovník má právo na stanovení maximální přípustné pracovní doby, na denní a týdenní odpočinek a na každoroční placenou dovolenou.

## Článek 32 Listiny základních práv EU:

- Dětská práce se zakazuje.
- Mladí lidé přijatí do práce musí práci vykonávat za podmínek odpovídajících jejich věku a být chráněni před hospodářským vykořisťováním a před jakoukoli prací, která by mohla ohrozit jejich bezpečnost, zdraví, tělesný, duševní, mravní nebo sociální rozvoj nebo narušit jejich vzdělávání.

# Omezení pro firmy vyplývající z Listiny základních práv EU

Podnikatelské aktivity v EU musí respektovat ochranu rodiny, zdraví, životního prostředí a spotřebitele

## Článek 33 Listiny základních práv EU:

- Pro zachování souladu mezi rodinným a pracovním životem má každý právo na ochranu před propuštěním z důvodu spojeného s mateřstvím a právo na placenou mateřskou dovolenou a na rodičovskou dovolenou po narození nebo osvojení dítěte.

## Článek 35 Listiny základních práv EU:

- Každý má právo na přístup k preventivní zdravotní péči a na obdržení lékařské péče za podmínek stanovených vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi. Při vymezování a provádění všech politik a činností EU je zajištěn vysoký stupeň ochrany lidského zdraví.

## Článek 37 Listiny základních práv EU:

- Vysoká úroveň ochrany životního prostředí a zvyšování jeho kvality musí být začleněny do politik EU a zajištěny v souladu se zásadou udržitelného rozvoje.

## Článek 38 Listiny základních práv EU:

- V politikách EU je zajištěna vysoká úroveň ochrany spotřebitele.

## Závěr

- Některá omezení pro podnikatelské subjekty nastavená Lisabonskou smlouvou jsou poměrně striktní (např. v oblasti hospodářské soutěže), jiná omezení jsou spíše deklaratorní (např. v oblasti sociální politiky)
- Listina základních práv EU zavádí řadu práv např. v sociální oblasti, avšak rozsah a vynutitelnost mnohých těchto práv je dále specifikována v sekundárním právu EU a ve vnitrostátních normách členských zemí
- Listinu základních práv EU je možné vnímat mimo jiné i jako určitý etický kodex pro podnikatelské subjekty na území EU
- Lisabonská smlouva je kompromis mezi zastánci větší svobody trhu a přívrženci větší regulace trhu
- Proto je Lisabonská smlouva předmětem kritiky jak zprava (posiluje regulaci trhu, ohrožuje konkurenceschopnost), tak zleva (podporuje volný trh a nadnárodní firmy, ohrožuje sociální rozměr ekonomik zemí EU)

## Závěr

- Lisabonská smlouva se snaží skloubit realitu náročnějšího konkurenčního prostředí v globalizované ekonomice, v níž se EU nachází, a zachování modelu evropského sociálně tržního hospodářství v určité podobě
- Lisabonská smlouva a Listina základních práv EU formulují řadu omezení pro podnikatelský sektor, avšak mnohé formulace jsou relativně volné, poskytují prostor pro další výklad a zpřesňování
- Výsledná šíře mantinelů pro podnikatelské aktivity v EU tak nakonec závisí i na podobě sekundárního práva EU a vnitrostátních předpisů členských zemí Unie

**Děkuji za pozornost**